

Gödrök

Tényleg feldobott ez a kis kiruccanás. Egy fél óra múlva otthon vagyok, aztán holnap jöhetnek a Magyar képek. Hacsak ez a fránya üzemanyagjelző nem szól közbe... A narancssárga kis téglalap egyre sűrűbben villog... egyre fenyegetőbbben... most meg már végleg égve marad! Na, jó! Ezzel nem érdemes packázni. Egy tankolás még bőven befér a délutáni lazításba. Legalább leteszem a gondját egy időre, és izgulnom sem kell, hogy hazaérek-e a pár literrel. Ráadásul égi jelként egyszerre két benzinkút bukkan fel a távolban. Az egyik balról, a másik jobbról, pont egymással szemben. Micsoda választék! Világos, hogy a jobb-oldalihoz megyek, oda könnyebb befordulni. A sor kissé hosszúnak látszik, de kibírom... Különösen, ha valamivel gyorsabban haladnánk. Hát persze! Erre nem gondoltam! A benzinárstop! A kedvezményes tankoláshoz forgalmi engedéllyel kell bizonyítani a magyar rendszámot. Furcsa helyzet lehet egy külföldi rendszámú magyarnak vagy egy magyar rendszámú külföldinek. Micsoda világ! Azt se tudni, ki kivel van. Támad is belőle kalamajka. Valaki éppen most rohan ki a shopból, hosszan matat a kesztyűtartóban, aztán rohan vissza. Ezért hát a fennakadás. Ebből jobb kimaradni. Csak elég lesz hazáig. Igen ám, de valami fekete terepjáró szörny közvetlenül a nyakamba akaszkodott, mögötte és a túloldalon pedig szinte varázsütésre hosszú, tömött sorok gyülekeznek, akárcsak a két szomszédos oszlopnál. A távozás gondolata mások fejében is megfordul. Van, akinek sikerül, van, akinek nem. Egyikük a bonyolult forgolódás közben oldalról beletolat a szomszédjába. A hangos csattanást hangos perpatvar, majd hosszas alkudozás követi, miközben a sor ismét megbénul. Innen nincs szabadulás. Kelepcébe kerültem. Valami bulvárlap biztos belengette, hogy holnap vége a benzinárstopnak. Ez ellen nincs orvosság. Rendben, akkor egy kis várakozással is hangolok a holnapra. Ez végképp nem volt belekalkulálva. De megadom magam a sorsnak.

Megadom magam a benzinkutak uralmának.

Én tizenhat-tizenhét évesen láttam életemben először benzinkutat a kereszt-majori állami gazdaságban. Még hozzá nem is kész, hanem épülő benzinkutat.

Amíg oda eljutottam, dolgoztam csemetekertben, voltam culáger, voltam autórakodó, pedig az iskolában egyáltalán nem tanultam rosszul. Sőt! Az igazgató az énekkari próbákon megállapította rólam, hogy abszolút hallásom van, és hogy feltétlenül tovább kell tanulnom. De apám az életében kántortanító volt, anyám meg özvegyen is kántorné akart maradni, amikor a kántorok és kántornék kora éppen lejárt. Meg is üzenték neki a tanácsról, hogy többé ne szólíttassa magát kántornénak, és ne köszöntessen magának kezitcsókolommal. Nekem meg azt üzenték a nyolcadik után, hogy a származásom miatt a konzervatóriumba nem vesznek fel. Mert akkor már a zene lett a mindenem. Más egyáltalán nem érdekelt. Nem volt kedvem magolni a matematikát, biflázni a biológiát, kivesézni a verseket. Apám rám maradt hegedűjén és a régi pianínónkon már kis koromban magamtól kezdtem el játszani, anyám megörökölte a templomban a kántorkodást, mellette később orgonálni tanultam, azon kívül potom pénzen szereztem egy tangóharmonikát, és hamarosan annak is minden csínját-bínját kiismertem. Konzervatórium helyett az igazgató vett pártfogásba, hangversenyertermek helyett pedig búcsúban, bálon, névnapon, születésnapon, lakodalomban léptem fel némi jövedelemkiegészítésért. Mert a kenyérre valót mégis csak a csemetekertben, aztán culágerkedéssel, majd autórakodással kerestem meg. Végül a keresztmajori állami gazdaságban kötöttem ki, ott ettettem, itattam a teheneket, ott ganéztam alóluk. Ez volt a munkaköröm. Leginkább a majdnem ingyenes üzemi konyha csábított ide, reggelivel, ebéddel, vacsorával meg a munkásszállás, ami persze nem volt más, mint egy roskatag, lakatlan ház, rozoga bútorokkal. De végre nem lógtam az anyám nyakán, meglátogatni viszont bármikor meglátogathattam, Keresztmajor alig pár kilométerre esett a falutól. Ha jól belegondolok, ezzel tettem meg az első lépést a kitűzött célomhoz vezető rögös úton.

Akkoriban már javában dübörgött a gépesítés Keresztmajorban, kellett a sok nafta a sok géphez, amelyek úgy kezdtek szaporodni, mint langyos májusi eső után a gomba. Személykocsit kaptak a fejesek, vagy ahogy itt hívták őket, a nacsalnyikok, az igazgatótól kezdve a főagronómuson, főmérnökön át egészen a főkönyvelőig. A két meglevő teherautó mellé is vettek két másikat, nem is szólva a traktorokról, kombájnokról, ezek együtt annyi benzint vagy gázolajat vedeltek, hogy kellett nekik egy nagy, közös vályú. Ekkor kezdték el sürgősen a benzinkutat építeni. Nyár közepén valahonnan Tolnából vagy Baranyából kubikosok érkeztek, akiket hozzám tettek be a munkásszállónak csúfolt házba. Hárman voltak. Amikor betoppantak, éppen az ágyamon feküdtem. A legidősebb odajött hozzám, én pedig rögtön felkeltem, és illendően bemutatkoztam.

- Peszme József vagyok. Ha minden igaz - tettem hozzá, hogy egy kis tréféval üssem el az ismerkedés nehézségeit.

Mire ő kezet nyújtott, és azt mondta vontatott hangon, minden szót külön megforgatva, megrágva, ráadásul olyan lassan, hogy közben a frissen fejt tej is megaludhatott volna a szájában:

- Szilágyi... Madarász...Vencel.

Ez már csak a koránál fogva is amolyan brigádvezetőféle lehet, és egyszerre mondja mind a hármuk nevét – gondoltam magamban. – Arrafelé talán ez a módi. Velem pedig alighanem a bolondját járatja a lassú beszédével, amiért rossz szokásom szerint olyan kelletlenül haraptam el a nevemet, és hadartam el a röpke bemutatkozást, mintha szívességet tennék neki.

– Hát a keresztnevük? – kérdeztem csupa illendőségből, majd az ugratást folytatva hozzátettem:

– Ha már egyszer Keresztmajorban vagyunk. Meg aztán azon is szólíthatnánk egymást, úgy könnyebben elleszünk egy fedél alatt.

Erre nagyot nevetett a lassú beszédű ember, hogy ez csak az ő neve, és Vencel bácsinak szólíthatom. Az övéi ugyan Vencel tátónak hívják, de errefelé mindenki úgy tátog ettől a szótól, mint a csuka, pedig magyarul van az mondva.

– Vencel bátyámnak aztán vág az esze, mint a borotva – válaszoltam. Az is a nyelvemen volt már, hogy kubikos létére. Szerencsére idejében észbe kaptam. Ám ő, mintha megsejtette volna az elhallgatott szándékomat, tovább sziporkázott.

– Mint a beretva! Az élesebb, mint a borotva, nekem elhiheti. Mert ha nincsen munkánk, odahaza barbélykodok.

– Mit csinál?

– Hajat, bajszot nyírok, s beretvátok.

– Ahhoz aztán nem passzol a csákány meg az ásó, de még a lapát sem. A borotvához könnyebb kéz kell. Pont olyan, mint a hegedűhöz.

– Miért éppen a hegedűhöz?

– Mert én hegedülni szeretek a legjobban a világon. Meg zongorázni. Más egyébhez nincs is nagyon kedvem.

– Akkor bizony rossz helyen van itt.

– Nem rossz az, ahol magával találkoztam.

– Na hiszen, amint látom, magát sem ejtették a fejére.

– Pedig majdnem, de a bábaasszony szerencsére még idejében elkapott.

– Csak azért gondoltam, hogy rossz helyen van, mert én eddig egész életemben folyvást azon voltam. Rosszkor, rossz helyen.

– Hát ennek most vége. Új időszámítást kezdhet.

Így évődtünk, célozgattunk ide-oda óvatosan, nehogy ismeretlenül a másik elevejére tapintsunk. Már egész jól belemelegedtünk, amikor Szilágyi Madarász Vencel visszatért a bemutatkozáshoz. A másik kettőt ugyanolyan kacifántos hosszan hívták. A vele nagyjából korabeli pajtását Pásti Tomkó Antalnak, az unokaöccsét, a tőlem nem sokkal fiatalabb sihedert pedig Szilágyi Madarász Vilmosnak. Hát ezek fogtak bele a benzinkútnak való hatalmas gödör kiásásához.

Nekem az ilyen gödörösástól gyerekkorom óta hideg futkos a hátamon...

A hideg futkos a hátamon ettől a fekete terepjáró szörnytől, amelyik egyre sűrűbben villantja rám dühös reflektorait, és félelmetesen villogó lökhárítójának vastag fémrúdjaival mintha palacsintává akarna lapítani, hűtőrácsának

széles pofájával mintha fel akarna falni. Ennek most én lettem a legfőbb ellensége, pontosabban a hozzá képest parányi Toyota, amin kitöltheti a dühét a hosszú várakozás, meg ki tudja, még mi miatt. Amikor valamelyest előre araszolok, minden egyes alkalommal nagy lendületet véve milliméterekkel még közelebb jön hozzám, aztán hangos fékcsikorgással az utolsó pillanatban megáll. Még nem szánta el magát a döntő csapásra.

De olyan fenyegetően magasodik mögöttem, hogy túl sok jóra nem számíthatok...

A házunktól nem messze fenyegetően magasodott egy bevehetetlen, meredek homokfal, amiben tarka gyurgyalagok fészkeltek. Hosszú, hegyes csőrükkel egész nap méhre, darázsra, dongóra vadásztak, mi meg őket szerettük volna elkapni. Először fentről próbálkoztunk. Kilestük, amikor tele csőrrel berepültek az üregükbe, és a szakadék pereméről lehajolva könyékig utánuk nyúltunk, de csak nagy néha sikerült egyet-egyét nyakon csípnünk. Ekkor valamelyikünk rájött, hogy a hegyet sem fentről másszák meg, mire aztán alulról lépcsőket vájtunk a homokba, melléjük kapaszkodónak vastag botokat szúrtunk, és azokon hágtunk fel a húsz-harminc méter magasba. Eleinte nagyon féltem, de utóbb én is felmerészkedtem, így többet kaphattam a zsákmányból. Valahonnan járt a faluba egy madártömő, az jó pénzt adott értük. Mindig egy megbeszéltnapon jött a kalickáival, és a szavajárása szerint csak élő árut vett át. Ez az élő áru persze elevenen nem kellett senkinek, mert megenni nem lehet, énekelni nem tud, a fogságot sem bírja, viszont kitömve és egy ágra ültetve a pompás piros, zöld, fekete, fehér meg fahéj színű tollaival igen jól fest a lakásban. Néha húsz-harminc darabot is elvitt belőlük. Azt nem tudni, hogyan végzett velük, de annyi madarat egyszerre megölni, az ronda hentesmunka lehet. Talán egy méhészt bérelt fel, azok ki nem állhatják a gyurkónak becézett gyurgyalagot, amiért ott pusztítja a méheket, ahol csak éri őket, és cserében ők ugyanezt teszik vele.

A sikeren felbuzdulva és egy újabb ötlettől vezérelve mi is barlangot fúrtunk magunknak a homokfal közepébe, mint a gyurgyalag. Kerestünk egy alkalmas helyet, ahol eltakarhattuk a bejáratot a magasból lecsüngő ördögcérnával, és ennek jótékony leple alatt lassanként tágas üreget vájtunk ki magunknak, pont olyant, hogy ne kelljen hajlongani benne. Itt bújtunk el a világ elől, itt csibészkedtünk, ide jártunk cigarettázni, itt henteregtünk a lányokkal. Itt magunk között kedvünkre élhettünk, senki nem szólt ránk, senkinek nem voltunk az útjában. Ilyenről álmodtunk mindig, amikor szabadulni akartunk a sok regulától, amikkel kordában akartak tartani otthon vagy az iskolában. Aztán egyszer csak megtörtént a baj. Ránk omlott az egész hatalmas homokfal. Én szerencsémre az üreg szájában, a legszélén voltam, de még így is maga alá temetett az omlás. Egy pillanatra villámgyorsan végigcikázott a fejemben a sok csibészégem, amit elkövettem, és amit soha nem gyóntam meg a papnak. Aztán hirtelen kavarni kezdett előttem minden, összeszűkült a világ, mintha valami keskeny alagútba szorultam volna, sötét lett, végül pedig arra ébredtem, hogy

élesztgetnek, nyomkodják a mellemet, a nevemen szólítanak, én meg prüszkölve kapkodok a levegő után és köpködöm ki a számból a homokot. Közben mintha napok vagy évek teltek volna el, pedig az egész nem tartott tovább négy-öt percnél. Éppen májusban jártunk, a környékbeli kertekben sokan dolgoztak ásóval-kapával, így a dübörgésre rögtön ott termett egy sereg ember, és három másikkal együtt engem is kiástak. De Fazekas Pityu, egy kétkilós kenyérrel a kezében, meg Deutsch Robi már csak halva került elő. Ennek a Robinak az apja boltos volt, olyan öreg, szemüveges ember, mint másnak az öregapja, és olyan sovány, mintha hálni járna belé a lélek. Azt rebesgették róla, hogy az első családját, asszonyostól, gyerekestől, mind egy szálig, valami koncentrációs táborban égették el. Ő túlélte, újra lett felesége, lett fia, aki most így járt. A boltost különben Manó bácsinak hívták, így szólította mindenki, kivéve minket. Mi nagyokat röhögünk rajta, persze csak a háta mögött, és szemtől szembe a fiát csúfoltuk Manónak. Az mindig a nyakunkon lógott, pedig fiatalabb volt nálunk. Manó bácsi nemrég került a faluba, az újonnan nyitott textilboltba, az asszonyok szívesen jártak hozzá, mert minden apróságot beszerzett, ami csak kellett, varró-tűt, kötőtűt, cérnát, fonalat, gombot, anyám még külön azért is kedvelte, mert nem is kezitcsókolommal, hanem kezétcsókolommal köszönt neki, ahogy régen megszokta, sőt néha előkelőbben úgy mondta, csókolom a kezét. Fazekas Pityu temetésén mi vittük a koporsót, az anyja úgy sírt, úgy tépte a haját, hogy borzasztó. Amikor kezdték rá szórni a földet, majdnem utána vetette magát, alig tudták visszafogni. Amíg csak élt, magát hibáztatta, amiért kenyérért küldte a boltba a fiát, az meg a kétkilós veknivel a hóna alatt elcsavargott a barlangunkba. Persze máskor is így tett, mert a boltban néha órákig sorba kellett állni, amíg megjön a kenyeres kocsi, és otthon mindig ezzel a várakozással takarózott, ha a körmére akartak nézni. A szülei nagyon keményen fogták, ezért a kenyérvásárlás a szabadságot jelentette neki, és ebben a kiügyeskedett szabadságában egyszer csak ráomlott a homok. Deutsch Robira nemigen emlékszem, őt is ott temették, de az apja nem akart nagy hajcihót, csak páran voltak ott, persze pap nélkül. Az omlás után a gyurgyalagok elköltöztek, és a folyó feletti magas parton vertek új tanyát. Mi oda is követtük őket.

Többé a tájékára sem néztünk a homokszakadéknak, amit Fazekas Pityu meg Deutsch Robi emlékével együtt lassanként benőtt a fű, és nyomában a vadvirágok.

A nyomomban változatlanul ott tornyosul a fekete terepjáró szörny, de most már hátországának, a mögötte torlódó hosszú sornak is hadat üzent. Ennek jegyében engem méterekre maga elé enged, és minden villogás, dudálás ellenére nem mozdul a helyéről. Aztán hirtelen felbődül, majd megiramodva még hangosabb fékcsikorgással áll meg mögöttem. Kevesellhette azt a rövid távú félelmet, amit a pár centis ártalmatlan araszolgatással keltett bennem. De addig jár a korszó a kútra, míg el nem törik. Amikor már jó két autónyi távolságra enged maga elé, valaki, aki csak az alkalomra leshetett, kivág a sorból, és villámgyorsan beférkőzik az üresen hagyott, tágas helyre. A gyors területelbitorlást

rögtön hangos csattanás követi. Vagy a fekete terepjáró szörny vetette be félelmetes fém lökhárítóját, vagy a betolakodó tolatott bele. Ilyen szerencsés végkifejletre nem számítottam. Legalább pár percre kifújhatom magam.

Ezek ketten egy darabig jól ellesznek egymással...

Jól ellettünk egymással. Muszáj is volt, hiszen tartós együttlétre kellett rendezkednünk. Lassúbb világ volt az, lassúbb idők voltak azok, és lassúbb emberek. Aki akkor nem élt, el sem tudja képzelni. Ma már markolóval meg mindenféle egyéb gépekkel egy-kettőre elvégeznek egy ilyen munkát, a gépek kezelői pedig dolguk végeztével sietve elhóholnak egymás mellett.

Az elején az tűnt fel rajtuk legjobban, hogy nemcsak Szilágyi Madarász Vencel beszél komótosan, hanem a másik kettő is. Sőt, nemcsak komótosan beszéltek, hanem érteni is nehezen értették a hadarásomat mint valami ismeretlen nyelvet. Ha néha elkapott a gépszíj, csak néztek rám bizonytalanul. Nem is annyira a szót nem értették, hanem a nagy kapkodás miatt értetlenkedtek. Így aztán kénytelen-kelletlen átálltam az ő tempójukra, figyeltem a szájuk mozgását, mint a kisgyerek az anyjáét, és egy idő után csodálkozva vettem észre, hogy egyre ritkábban harapom el a nevetem meg a más szavakat. Valami megváltozott a fejemben.

Időm volt bőven a nyelveckére. A gödör kiásása eltartott legalább három hónapig, és minél inkább nőtt, annál inkább valami tömegsírhoz kezdett hasonlítani. Amikor már jó mélyre jutottak, a három hosszú nevű kubikos kora reggel egy hosszú létrán leereszkedett az aljába, és estig ki se jöttek belőle, csak ha nagyon kellett. Legtöbbször ebédelni is odalent ebédeltek. Ugrattam is őket elégszer odafentről, a gödör széléről:

- Na, maguk aztán jó előre betanulják az eltemetkezésüket!

Bár ne tettem volna! Mert ha a tudtomon kívül is, de akasztott ember házában kötelet emlegettem. Valójában nem is tolnaiak vagy baranyaiak voltak, hanem amint lassan kiderült, székelyek, bukovinai székelyek. Mifelénk akkoriban az olyan suttyók, mint én, jóformán semmit nem tudtak róluk. Csak a földrajzórán említette egyszer az igazgatónk, aki a zenén kívül minden máshoz is értett, és mindenféle mást is tanított, hogy ő a háború alatt a székelyeknél tanítóskodott. Majd óvatosan körülkérlelve, körülhallgatva, a földrajztanár szigorú tárgyilagosságával meg is mutatta a térképen a Székely Autonóm Területet, amelynek részei Gyergyó, Felcsík, Alcsík, Háromszék és Barcaság. Ezt már valamivel ellágyultabb hangon mondta, akkor pedig végképp elérékenyedett, amikor halkán hozzátette, hogy ott bizony mindenki magyarul beszél ám. Na, nekünk aztán mondhatta! Nem olyan idők voltak azok, hogy meghatódjunk az ilyesmitől. Én is csak azért jegyeztem meg, mert nagyon jó a memóriám, és amit egyszer hallok, azt nem felejttem el, csak az a baj, hogy nem vagyok elég szorgalmas. Meg hogy néha nagyon hadarok. Ezen kellene javítanom. Ezt éppen az igazgató mondta anyámnak, pont akkor, amikor az abszolút hallásomat is említette neki.

És akkor ott, a benzinkútnak készülő gödör körül lassanként csak utolért az a régi földrajzóra, és belém hasított a Székely Autonóm Terület ékje, utána meg

Bukovina, amiről végképp nem hallottam egy árva szót sem, akárhogy is kutakodtam abban a híresen jó memóriámban. Ebből a Bukovinából települtek át Bácskába, ahonnan a háború végén el kellett menekülniük, így kerültek Tolnába. Útközben laktak mindenütt, mint a nyúl, míg végül, hosszú hánykolódás után egy sváb faluban kötöttek ki.

- Az sem volt ám könnyű - mondogatta Szilágyi Madarász Vencel, aki feltűnően gyakran terelte erre a szót, mintha bánatná a dolog és ki akarná beszélni magából. - Őket éppúgy hajtották el, mint minket. Szorgos népek lehettek, már csak a cserépfedelű, takaros házaik után is. Bizonyára keservesen vettek búcsút a kapufélfától. De akik maradhattak, azoknak a hajuk szála se görbült. Mára is együtt élünk velük. A vöm is közülük való. Bezzeg a bátyámat...

Itt mindig elakadt a szava, furcsán zihálni kezdett, és a másik kettőnek kellett folytatnia, hogy akik valamiért késlekedtek, azokat jobb esetben vagy erővel elkergették, vagy rosszabb esetben tényleg megásatták velük a saját sírjukat. Ennek a Szilágyi Madarász Vencelnek a bátyja is így járt. Odavalósi lányt vett feleségül, ott akarta leélni az életét, elege volt már a sok kujtorgásból a nagyvilágban, gondolta, jöjjön, aminek jönnie kell, és nem menekült el velük. Hiába hívták. Hát el is hajtották hamarosan a többi ottani férfival együtt, egy nagy gödröt ásattak velük, aztán belelőtték őket. Akkor a felesége rémületében a sógora után ment a kisleányával, ezzel a Vilmossal, vagy ahogy Vencel bácsi mondta, Vilmussal, aki azóta sem tudja, hol van az apja eltemetve, és talán soha nem fogja megtudni. Sokáig át se mehettek oda a jugókhöz, amikor pedig végre megkapták rá az engedélyt, hiába keresték, mindenki csak hallgatott, mintha semmi sem történt volna, azok is félték, akiknek szintén elhurcolták valakijüket valahová a hetedik határba. Azok is csak pusmogva beszéltek valami gázos, bokros helyről egy lankás domb aljában, ahol agyonlőtték őket, de megmutatni nem mutatták meg.

Bukovinával ellentétben erről a Bácskáról sokat tudtam. Túl sokat. Nem távolról jött emberektől, hanem az otthoni temetőnkéből. Anyám eleinte sokszor kivitt magával apám sírjához, és amíg ő ott tett-vett, addig én a sírfeliratokat böngésztem. Az egyik a hosszúsága meg a tartalma miatt különösen megragadta a figyelmemet, ráadásul a sír közvetlenül az apámé mellett volt, így minden alkalommal elolvastam, és szinte kívülről megtanultam. A szépen faragott kőkeresztben az állt, hogy Nagy Lajos törzsőrmester 1942. november kilencedikén a bácskai Csúrogon a csetnik partizánok elleni tűzharcban súlyos sebet kapott, amibe két nap múlva, november tizenegyedikén az újvidéki kórházban belehalt. A sírfelirat számos rejtélyes szava, legfőképpen a csetnik és a Csúrog nem hagyta nyugodni a fantáziámat, azonkívül új alapokra helyezte viszonyomat utcánk megváltozott nevéhez, amely akkoriban lett Lehel vezérből Partizán.

A tanácsnál nemcsak arra ügyeltek szigorúan, hogy anyámnak ne köszönjenek többé kezitcsókolomot, hanem arra is, hogy mi állhat a sírköveken. Ezért az özvegyet egy szép napon hivatalosan felszólították, hogy büntetés terhe alatt

távolítsa el a nacionalista, irredenta feliratot. Az asszony sírva mesélte el a dolgot anyámnak. Nekem pedig többé nem maradt semmi olvasni valóm a temetőben, csak a nevek meg az évszámok, ki mikor született, mikor halt meg. Kezdttem is szép lassan elmaradozni a temetőjárásban anyám mellől, akinek az idő múlásával már úgysem nagyon kellettem az apám hiányának elviseléséhez.

Hát így viccelődjön az ember a sírásással! Engesztelésül elővettem a hegedűmet, és esténként muzsikáltam meg énekeltem velük. Lassanként egyre jobban összemelegedtünk, sok szép éneket tudtak, egyik szomorúbb volt, mint a másik, mindegyikben csak keseregtek, sírtak-ríttak, de amikor kértem, vidámabb is eszükbe jutott, az egyik nagyon megtetszett, máig is sokszor eldúdolom magamban:

Fenn a csillag, fenn az ég,
Majd eszedbe jutok még,
De már akkor késő lesz,
Nekem más szeretóm lesz.

Vékony cérna, keménymag,
Jaj de kevély legény vagy,
Mi haszna, ha kevély vagy,
Egy pénznek ura nem vagy.

Egy pénznek ura nem vagy,
Fűnek-fának adós vagy,
A forinttól könnyű vagy,
A tetűtől nehéz vagy.

Máskülönben borzasztó dolgos, takarékos, tiszta, barátságos egy népség voltak. Engem mind a hárman Józsefkének szólítottak, napestig odalent a gödörben fejtették a földet, aztán idefent takarítottak, sikálták a munkásszállást, mostak, főztek magukra, még az üzemi konyhára sem pazarolták a pénzt, pedig olcsó lett volna. Mikor először azt mondták, hogy pityókát sütnék vacsorára, azt sem tudtam, mi fán terem az a pityóka, aztán kisült, hogy nem is fán terem, hanem földben, és hogy mi krumplinak mondjuk. A másik kedvenc ételük a puliszka volt, azt meg törökbúzából csinálták, vagyis közönséges kukoricalisztből, amit a tűzhelyen sós vízzel jó sűrűre főztek, hagyták kihűlni, majd hófehér abroszba csavarták, és mindenhez ették, akárcsak a nyers ugorkát. Ezt legalább rögtön megértettem, amikor először említették. Levesnek leginkább korpint főztek, korpalevest, na, azzal aztán hiába kínáltak, olyan volt, mint a moslék, ráadásul még savanyú is. Persze, mondani nem mondtam nekik, nehogy megint rosszat szóljak, csak szabódtam, mint pap a torban, hogy nem vagyok leveses. Pedig éppen hogy az vagyok. Helyette viszont nyakra-főre dicsértem a puliszkát, ami tényleg ízlett is. Olykor egy tolmács is elkelt volna melléjük, annyi szent,

különösen amikor ettek, ittak vagy daloltak, de azért ha nem is mindig értették, egyre jobban megértették egymást.

Október elején elkészült a gödör. Amikor belekezdtek, egy-két embert még tenni akartak melléjük kiegészítőnek, nehogy kicsússzanak a határidőből. De ők hallani sem akartak róla. Akkor kevesebb lett volna a pénz. Így viszont többet és keményebben kellett dolgozniuk. Sötétedéskor csináltak fájrontot, és hajnalok hajnalán keltek, jóval előttem, noha egy tehenész sem lustálkodhat az ágyban, amíg a hasára nem süt a nap. Szó szerint látástól vakulásig dolgoztak, hogy tartásák a határidőt. Az elkészült gödörbe drótköteles daruval két hatalmas tartályt fektettek, az egyiket a benzinek, a másikat a gázolajnak. Amikor ezeket temették, Vencel bácsi furcsa zihálásával félig tréfásan, félig komolyan felsóhajtott:

- Na, ide legalább nem mi kerültünk.

Elsőre még örvendeztem is ennek a mondásának, mert egyrészt mintha az öreg visszatérő bizakodását mutatta volna a gödrök dolgában, másrészt a magam otrombaságát is feloldozva láttam. Meg is kérdeztem hát gyorsan a zihálására utalva:

- Csak nem elfáradt?

- Ebbe? - válaszolta olyan kurtán, hogy rögtön elment a kedvem minden további kérdezősködéstől.

Végül beásták, felszerelték az oszlopokat, egyet a gázolajhoz, egyet a benzinekhez, és hipp-hopp, már kész is volt a kút, amit aztán két tartálykocsiból feltöltöttek.

A három hosszú nevű kubikos, Szilágyi Madarász Vencel, Szilágyi Madarász Vilmos és Pásti Tomkó Antal pedig cihelődni kezdett. Szép, napos, kora őszi idő volt, ilyenkor még bőven akadt munkájuk máshol. Most éppen egy szemüveges, szakállas ember, egy régész jött értük, a ruháikért, edényeikért, az ásóikért, lapátjaikért, csákányaikért, talicskáikért egy ponyvás kis raj Gazzal. Nem messze innen, útépités közben valami gazos, bokros, lankás domb aljában régi temetőt találtak, ott kell sírokat, csontokat meg mindenféle szerszámokat, fegyvereket, ékszereket feltárniuk.

- Ezeréves avar temető - magyarázta nekik a régész, miközben segítettem a rakodásban, pakolásban. - Rengeteg a lelet. Lesz ott munkájuk egész jövő évben. A pénz is megvan hozzá. Az állam dotálja. Aztán ha ezzel végeztek, mehetnek az útépitőkhöz, azok egész Pesttől az országhatárig viszik az autótutat. Szóval nyugdíjas helyet szereztem maguknak. De meg is érdemlik! Az ilyen jó munkaerőt meg kell becsülni. Akkor hát gyerünk! Ha elkészültek, szóljanak! - Azzal előre ment, és beült a sofőr mellé.

Szilágyi Madarász Vencel rám nézett, szólni akart hozzám, de meggondolta magát, és csak úgy maga elé dűnnyögte:

- Még az ezeréves holtakat is nagyobb becsben tartják...

Lassan, nehézkesen a raj Gazhoz ballagott, és felkászálódott a ponyva alá. A másik kettő követte. A motor felzúgott, a kocsí meglódult, ők pedig indultak tovább, szó nélkül, panasz nélkül, mintha az egész világ egy nagy temető volna,

amit nekik kell felásniuk, és addig kell bolyonganiuk benne, amíg egy szép napon végre meg nem találják azt a gazos, bokros helyet a Vilmus apjával meg a többiekkel, hogy végre békén nyugodhassanak. A csemetekert, a culágerkedés, az autórakodás, a tehenészet után a legszívesebben velük tartottam volna újabb próbatételre, de hiába, amióta ránk omlott az a homokfal, tényleg a hideg futkos a hátamon a homoknak még a látványától is. Az nem nekem való...

Rögtön hallom a robajlását, kavarogni kezd előttem minden, és kifutnék még a világból is.

Lassan kavarogni kezd előttem minden, és a legszívesebben kifutnék a világból. Talán a forró napsütés, talán a fekete terepjáró szörny zaklatásai, talán a kéretlenül rám zúduló régmúlt emlékek vagy talán a várakozás gyötrelmei elől. Mintha egy örökkévalóság telt volna el azóta, pedig alig félórája kerültem bele ebbe a taposómalomba, megnéztem a műszerfalon az időt. Na végre, rajtam a sor! De nehogy elkiabáljam! Még nincs vége. A tankolás nem is olyan egyszerű dolog. Valamikor azt mondták volna, hogy legalább érettségi kell hozzá. Legalábbis egyes kocsi típusoknál. Nekem kiszállás előtt a töltőnyílás fedelének nyitásához először is valahol a kormány alatt meg kell húznom a nyitókart. De az úgy el van dugva, és ráadásul bal kézre esik, hogy legtöbbször csak hosszas matatás után sikerül megtalálni, mint most is. Hiába, ezek a japánok egész más-ként látják a világot, mint mi. Mindennek megadják a módját, mindenre kellő időt szentelnek, és életük értelmét technikai feladványok gyártásában találják meg, nekünk viszont a megfejtésük keresésére rámegy az életünk. Ettől a kereséstől hajtva a fekete terepjáró szörnyet a guta kerülgetné, villogva, dudálva fenyegetőzne, én pedig kapkodni kezdenék. Most azonban egyrészt már nem ő van mögöttem, másrészt pedig minden erejét leköti a betolakodóval zajló civakodása, amit a lehúzott ablakon kihajolva kölcsönös ökölrázással kísérnek. Így igazi japán módjára szép komótosan kiszállok, minden sietség nélkül leakasztom a csövet az oszlopról, rendíthetetlen nyugalommal félrehajtom a kinyitott fedelet, letekerem a tanksapkát, óvatosan beledugom a töltőpisztolyt a nyílásba, még óvatosabban behúzom a pillangószelepet, mire lüktetve, duruzsolva megindul a benzin. A benzin, amiért velem együtt itt tolonganak, itt tépik-tapossák egymást, mint az éhezők egy falat kenyérért.

Aztán a lassú lüktetésben egyszerre csak Szilágyi Madarász Vencel beszédére ismerek, a halk duruzsolásban az ő távoli zihálását hallom, mélyen a föld alól, ahová leásták magukat ott Keresztmajorban, és ahová bizonyára már régen elköltözött betemetett bátyja után.

Ezt a holnapi szereplést már régen amolyan feltöltődésnek vállalom. Nyári feltöltődésnek. Hogy bizakodást merítsek belőle az elmúlt csüggedések után és az eljövendő csüggedések előtt. Ezúttal autózással meg gyalogtúrával próbáltam ráhangolódni, aminek a végén bezavart a kis közbiztonság a tankolással, a benzinkúttal, az árstoppal meg az emlékekkel. Sebaj! Egy benzinkút is ébreszthet gondolatokat, az emlékezésből is lehet bizakodást meríteni. Mert semmi nem vész el

nyomtalanul, semmit nem nő be a felejtés füve, a múlt pedig nem temető, hanem szentély, ahol a halottak új életet nyernek. Ha az ilyen ráhangolódások közben nehezen boldogulok, néha szövegre fordítom a zenét, és azt mondogatom magamban. Verset, prózát, imádságot. Néha magam találok ki valamit. Olykor a varázsigék módjára értelmetlen halandzsát. Az is segíteni szokott. A Magyar képekhez semmit nem kellett se találnom, se kitalálnom, ennek tulajdonképpen kész szövege van, ami ma is egész nap a fejemben forgott. A történetek után azonban most hirtelen az elsőhöz más befejezés jutott eszembe. Kelj fel, juhász ne aludjál, elveszett a csengős bárány, ha még tovább heverészel, végül az egész nyáj vész el.

Ettől talán még új erőre is kaphatok. Az utóbbi időben egyre gyakrabban kezdtem szálnalmas hadonászásnak érezni azt, amire feltettem az életemet. Eleinte nagy büszkén azt hittem, varázspálcát kaptam a kezembe, és egy intésemmel javíthatok valamit a világon. Na hiszen! Az még csak hagyján, hogy továbbra is tömegeket úznak el otthonukból, és ásatják meg velük a saját sírjukat. Fölöttük nincs hatalmam. Hogy nyakra-főre ontják a hazug híreket az újságokban, a rádió hullámain, a tévécsatornákon, az üzletláncok ajánlataiban. Fölöttem nekik nincs hatalmuk. Az viszont már aggasztóbb, hogy az emberek boldogan vetik magukat a csábítók karjaiba, ahelyett, hogy magukba szállnának. Az pedig egyre inkább kikezdi az elhivatottságomat, hogy a napról napra szaporodó, napról napra pökhendibb fekete terepjáró szörnyek úgy tartanak a markukban, mint valami terroristák a túszaikat. Ha ezek végképpen a fejünkre nőnek, akkor tényleg az egész nyáj veszhet el. A hely szellemének ösztönzésére talán emiatt tolult fel bennem olyan váratlanul Szilágyi Madarász Vencel elfakult emléke, ezért töltött el bizakodással, és ezért kapaszkodtam bele, mint fuldokló a szalmaszálba. És talán emiatt jutott eszembe a más befejezés. Csodát persze nem várok. Holnap délelőtt még lesz egy próba, aztán majd meglátjuk, mit hoz az este. Az este a székelyeknél. Vajon sikerül-e elvezényelnem, hogy a csengős bárány már oda, a nyáj pedig kezd szétszéledni?